महाराष्ट्र भूगोल – हवामान, पर्जन्य, मृदा व नैसर्गिक वनस्पती

मोफत नोट्स व सरावासाठी Telegram चॅनेल जॉइन करा

1. महाराष्ट्राचे हवामान – ओळख

महाराष्ट्राचे हवामान **उष्ण कटिबंधीय मान्सून** प्रकारचे आहे. राज्याचा बहुतेक पाऊस **नैऋत्य मान्सून वाऱ्यांपासून** (जून ते सप्टेंबर) पडतो. समुद्राच्या सान्निध्यामुळे **कोकणचे हवामान सम व दमट** असते, तर समुद्रापासून दूर असलेल्या **विदर्भ-मराठवाड्याचे हवामान विषम** (उन्हाळा कडक, हिवाळा थंड) असते.

ऋतू	कालावधी (साधारण)	वैशिष्ट्ये
उन्हाळा	मार्च ते मे	विदर्भात (चंद्रपूर, ब्रह्मपुरी, नागपूर) सर्वाधिक तापमान; एप्रिल-मेमध्ये गडगडाटी **वळवाचा पाऊस**
पावसाळा	जून ते सप्टेंबर	नैऋत्य मान्सून; कोकण व सह्याद्रीच्या पश्चिम उतारावर अतिवृष्टी
परतीचा मान्सून	ऑक्टोबर ते नोव्हेंबर	आकाश निरभ्र, दमट उष्णता – **'ऑक्टोबर हीट'**; काही भागात परतीचा पाऊस
हिवाळा	डिसेंबर ते फेब्रुवारी	उत्तर महाराष्ट्र व विदर्भात थंडीची लाट; कोकणात सौम्य हिवाळा

2. पर्जन्याचे वितरण

अरबी समुद्रावरून येणारे बाष्पयुक्त वारे **सह्याद्रीला अडतात** व वर चढून थंड होतात. त्यामुळे पश्चिम उतारावर भरपूर पाऊस पडतो – याला **प्रतिरोध (पर्वतीय) पर्जन्य** म्हणतात. सह्याद्री ओलांडल्यानंतर वारे खाली उतरून कोरडे होतात, त्यामुळे पूर्वेकडील भाग **पर्जन्यछायेचा प्रदेश** ठरतो. पुढे पूर्वेकडे जाताना पाऊस पुन्हा वाढतो, कारण **पूर्व विदर्भाला बंगालच्या उपसागराच्या शाखेकडूनही** पाऊस मिळतो.

प्रदेश	सरासरी पाऊस (सुमारे)	उदाहरणे / नोंद
कोकण व सह्याद्री घाटमाथा	2000 ते 3000 मिमी पेक्षा अधिक	आंबोली, महाबळेश्वर, माथेरान – अतिवृष्टीची ठिकाणे
पर्जन्यछाया प्रदेश	सुमारे 500 ते 700 मिमी	सोलापूर, अहिल्यानगर, सांगली-साताऱ्याचे पूर्व भाग (माण, खटाव), पुण्याचा पूर्व भाग
मराठवाडा व पश्चिम विदर्भ	सुमारे 700 ते 1000 मिमी	पावसात अनियमितता – दुष्काळप्रवण भाग
पूर्व विदर्भ	सुमारे 1200 ते 1600 मिमी	गडचिरोली, गोंदिया, भंडारा, चंद्रपूर – भातशेती

लक्षात ठेवा: पाऊस **पश्चिमेकडून पूर्वेकडे आधी कमी होतो** (पर्जन्यछाया) व नंतर **पूर्व विदर्भाकडे पुन्हा वाढतो**. कोकण किनाऱ्यावर चक्रीवादळांचा धोका असतो – उदा. **निसर्ग चक्रीवादळ** (3 जून 2020, अलिबागजवळ धडक).

3. महाराष्ट्रातील मृदा (माती)

मृदा	प्रदेश	निर्मिती / गुणधर्म	पिके
काळी मृदा (रेगूर)	दख्खन पठार – मराठवाडा, पश्चिम विदर्भ, मध्य महाराष्ट्र	बेसाल्ट (दख्खन ट्रॅप) खडकापासून; ओलावा धरून ठेवते; भिजल्यावर फुगते, सुकल्यावर भेगा पडतात; लोह, चुना, मॅग्नेशियम जास्त, नायट्रोजन व फॉस्फरस कमी	कापूस, ज्वारी, ऊस, तूर, सोयाबीन
जांभी मृदा (लॅटेराइट)	कोकण – रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग; सह्याद्रीचे काही उंच भाग	जास्त पाऊस व उष्णतेमुळे **निक्षालन** (पोषकद्रव्ये वाहून जाणे); लोह-ॲल्युमिनियम ऑक्साइडमुळे तांबूस; कमी सुपीक	आंबा, काजू, नारळ, सुपारी
तांबडी-पिवळी मृदा	पूर्व विदर्भ – गडचिरोली, चंद्रपूर, भंडारा, गोंदिया	प्राचीन ग्रॅनाइट, नीस खडकांपासून; लोहामुळे तांबडा रंग	भात, डाळी
गाळाची मृदा	तापी, गोदावरी, वर्धा-वैनगंगा नद्यांची खोरी; किनारी भाग	नद्यांनी आणलेल्या गाळापासून; सुपीक	गहू, ऊस, केळी, भाजीपाला
खारट (क्षारयुक्त) मृदा	कोकणातील खाड्यांचा भाग – 'खार जमीन'	समुद्राच्या भरतीच्या पाण्यामुळे क्षार जास्त	खारफुटी; सुधारणा केल्यास भात

कोकणात जांभ्या खडकाच्या सपाट उघड्या पठारांना **'सडा'** म्हणतात. मृदा संधारणासाठी **समपातळी बांध, बांधबंदिस्ती, टप्प्याची (पायऱ्यांची) शेती** व वृक्ष लागवड उपयुक्त ठरते.

4. नैसर्गिक वनस्पती (वनांचे प्रकार)

वन प्रकार	प्रदेश / पाऊस	प्रमुख वृक्ष / वैशिष्ट्य
उष्ण कटिबंधीय सदाहरित व निमसदाहरित	सह्याद्रीचा पश्चिम उतार; जास्त पाऊस	दाट, उंच व वर्षभर हिरवी वने; जांभूळ, हिरडा, अंजनी; उदा. आंबोली, भीमाशंकर परिसर
आर्द्र पानझडी वने	पूर्व विदर्भ, सह्याद्रीचा पूर्व उतार	साग, बांबू, ऐन, शिसव; उन्हाळ्यात पाने गळतात; अल्लापल्ली (गडचिरोली) सागासाठी प्रसिद्ध
शुष्क पानझडी वने	मध्य महाराष्ट्र, मराठवाडा	साग, खैर, धावडा, तेंदू
काटेरी व झुडपी वने	पर्जन्यछाया प्रदेश – सोलापूर, अहिल्यानगर, पूर्व सातारा	बाभूळ, बोर, निवडुंग; कमी पावसाशी जुळवून घेणाऱ्या वनस्पती
खारफुटी (कांदळवने)	कोकण किनाऱ्यावरील खाड्या व दलदली	तिवर, कांदळ; किनाऱ्याचे धूप व लाटांपासून संरक्षण; मत्स्य प्रजनन स्थळ

वनउपज: तेंदूपत्ता (बिडी उद्योग – गडचिरोली, चंद्रपूर, गोंदिया), **बांबू** (कागद उद्योग), **हिरडा** (औषधी – भीमाशंकर परिसर), मध, डिंक, लाख. महाराष्ट्रात **सर्वाधिक वनक्षेत्र गडचिरोली** जिल्ह्यात आहे.

5. महत्त्वाची संरक्षित क्षेत्रे (वनांशी संबंधित)

क्षेत्र	जिल्हा	नोंद
ताडोबा-अंधारी व्याघ्र प्रकल्प	चंद्रपूर	ताडोबा हे महाराष्ट्रातील सर्वात जुने राष्ट्रीय उद्यान (1955)
मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प	अमरावती	सातपुडा पर्वतरांगेत; प्रोजेक्ट टायगरच्या पहिल्या टप्प्यातील (1973-74)
संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान	मुंबई उपनगर (बोरिवली)	महानगराच्या आत असलेले मोठे उद्यान; कान्हेरी लेणी
भीमाशंकर अभयारण्य	पुणे-ठाणे	राज्यप्राणी **शेकरू**च्या संरक्षणासाठी प्रसिद्ध
कास पठार	सातारा	पावसाळ्यानंतरच्या हंगामी रानफुलांसाठी प्रसिद्ध; पश्चिम घाट जागतिक वारसा स्थळाचा भाग (UNESCO, 2012)

6. महाराष्ट्राची राज्य प्रतीके (निसर्गाशी संबंधित)

राज्यवृक्ष	राज्यफूल	राज्यप्राणी	राज्यपक्षी
आंबा	जारूळ (ताम्हण)	शेकरू	हरियाल

राज्य फुलपाखरू
ब्लू मॉरमॉन

7. एका नजरेत – परीक्षेसाठी महत्त्वाचे मुद्दे

• सह्याद्रीमुळे पश्चिमेला **प्रतिरोध पर्जन्य**, पूर्वेला **पर्जन्यछाया**. • कोकण – **सम व दमट**; विदर्भ – **विषम**. • **काळी मृदा = बेसाल्ट = कापूस**; **जांभी मृदा = कोकण = आंबा-काजू**; **तांबडी मृदा = पूर्व विदर्भ = भात**. • **सदाहरित वने** जास्त पावसाच्या सह्याद्री पश्चिम उतारावर; **काटेरी वने** पर्जन्यछायेत. • **तेंदूपत्ता, बांबू** – विदर्भातील महत्त्वाची वनउपज; **खारफुटी** – कोकण खाड्या.

8. सराव MCQ – 57 प्रश्न

1 महाराष्ट्राचे हवामान कोणत्या प्रकारचे आहे?
(अ) उष्ण कटिबंधीय मान्सून (ब) शीत समशीतोष्ण
(क) भूमध्य सागरी (ड) विषुववृत्तीय

2 महाराष्ट्राला बहुतेक पाऊस कोणत्या वाऱ्यांपासून मिळतो?
(अ) नैऋत्य मान्सून वारे (ब) पश्चिमी विक्षोभ
(क) ईशान्य मान्सून वारे (ड) व्यापारी वारे

3 सह्याद्रीच्या पश्चिम उतारावर पडणारा पाऊस कोणत्या प्रकारचा आहे?
(अ) अभिसरण पर्जन्य (ब) आम्ल पर्जन्य
(क) आवर्त पर्जन्य (ड) प्रतिरोध (पर्वतीय) पर्जन्य

4 सह्याद्रीच्या पूर्वेकडील कमी पावसाच्या प्रदेशाला काय म्हणतात?
(अ) पर्जन्यछायेचा प्रदेश (ब) अतिवृष्टीचा प्रदेश
(क) त्रिभुज प्रदेश (ड) खार जमीन

5 खालीलपैकी कोणता जिल्हा प्रामुख्याने पर्जन्यछायेच्या प्रदेशात येतो?
(अ) सोलापूर (ब) रत्नागिरी (क) गोंदिया (ड) सिंधुदुर्ग

6 कोकणचे हवामान कसे असते?
(अ) सम व दमट (ब) अतिशीत (क) विषम व कोरडे (ड) वाळवंटी

7 विदर्भाचे हवामान प्रामुख्याने कसे आहे?
(अ) विषम (ब) भूमध्य सागरी (क) सम (ड) सम व दमट

8 एप्रिल-मे महिन्यात पडणाऱ्या गडगडाटी पावसाला महाराष्ट्रात काय म्हणतात?
(अ) हिमवृष्टी (ब) परतीचा पाऊस (क) मान्सूनचा पाऊस (ड) वळवाचा पाऊस

9 'ऑक्टोबर हीट' कोणत्या काळाशी संबंधित आहे?
(अ) परतीचा मान्सून (ब) वळवाचा पाऊस (क) हिवाळा (ड) मान्सूनचे आगमन

10 महाराष्ट्रात उन्हाळ्यात सर्वाधिक तापमान साधारणपणे कोणत्या विभागात आढळते?
(अ) किनारी पट्टा (ब) कोकण (क) विदर्भ (ड) पश्चिम घाट माथा

11 पूर्व विदर्भाला नैऋत्य मान्सूनच्या कोणत्या शाखेकडूनही पाऊस मिळतो?
(अ) हिंदी महासागराची दक्षिण शाखा (ब) बंगालच्या उपसागराची शाखा
(क) अरबी समुद्राची शाखा फक्त (ड) भूमध्य समुद्राची शाखा

12 पश्चिमेकडून पूर्वेकडे जाताना महाराष्ट्रातील पावसाचे स्वरूप कसे बदलते?
(अ) सतत कमी होत जातो (ब) आधी कमी होतो व नंतर पूर्व विदर्भाकडे पुन्हा वाढतो
(क) सर्वत्र सारखा राहतो (ड) सतत वाढत जातो

13 खालीलपैकी कोणते ठिकाण अतिवृष्टीसाठी ओळखले जाते?
(अ) माण (ब) आंबोली (क) सोलापूर (ड) पंढरपूर

14 2020 मध्ये अलिबागजवळ धडकलेले चक्रीवादळ कोणते?
(अ) अम्फान (ब) निसर्ग (क) फणी (ड) हुदहुद

15 पर्जन्यछायेच्या प्रदेशात सरासरी पाऊस साधारण किती असतो?
(अ) 2000 ते 2500 मिमी (ब) 3000 मिमी पेक्षा अधिक
(क) सुमारे 500 ते 700 मिमी (ड) 1500 ते 2000 मिमी

16 काळ्या मृदेला दुसरे नाव काय आहे?
(अ) रेगूर (ब) भाबर (क) खादर (ड) जांभी

17 काळी मृदा कोणत्या खडकापासून तयार झाली आहे?
(अ) चुनखडी (ब) बेसाल्ट (क) वालुकाश्म (ड) ग्रॅनाइट

18 काळी मृदा कोणत्या पिकासाठी विशेष प्रसिद्ध आहे?
(अ) चहा (ब) नारळ (क) कापूस (ड) काजू

19 भिजल्यावर फुगणे व सुकल्यावर भेगा पडणे हे कोणत्या मृदेचे वैशिष्ट्य आहे?
(अ) काळी मृदा (ब) जांभी मृदा (क) गाळाची मृदा (ड) वाळूमय मृदा

20 काळ्या मृदेत कोणत्या घटकांची कमतरता असते?
(अ) चुना व मॅग्नेशियम (ब) नायट्रोजन व फॉस्फरस
(क) मॅग्नेशियम व लोह (ड) लोह व चुना

21 जांभी (लॅटेराइट) मृदा प्रामुख्याने कोणत्या भागात आढळते?
(अ) रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग (ब) अकोला व अमरावती
(क) जळगाव व धुळे (ड) सोलापूर व लातूर

22 जांभी मृदा कमी सुपीक असण्याचे मुख्य कारण कोणते?
(अ) हिमनदी अपक्षय (ब) निक्षालन (क) वाऱ्याने संचयन (ड) क्षारांचे संचयन

23 जांभ्या मृदेत खालीलपैकी कोणते पीक चांगले येते?
(अ) गहू (ब) कापूस (क) काजू (ड) ज्वारी

24 तांबडी-पिवळी मृदा प्रामुख्याने कोणत्या भागात आढळते?
(अ) पश्चिम महाराष्ट्र (ब) खानदेश
(क) कोकण किनारा (ड) पूर्व विदर्भ

25 तांबड्या मृदेला तांबडा रंग कशामुळे येतो?
(अ) सेंद्रिय पदार्थ (ब) मीठ (क) लोहाची संयुगे (ड) चुना

26 पूर्व विदर्भातील तांबड्या मृदेत प्रामुख्याने कोणते पीक घेतले जाते?
(अ) कापूस (ब) काजू (क) द्राक्षे (ड) भात

27 गाळाची मृदा प्रामुख्याने कोठे आढळते?
(अ) नद्यांच्या खोऱ्यांत (ब) उंच पठारांवर
(क) वाळवंटात (ड) पर्वतशिखरांवर

28 कोकणातील खाड्यांलगतच्या क्षारयुक्त जमिनीला काय म्हणतात?
(अ) माळरान (ब) खार जमीन (क) गायरान (ड) सडा

29 कोकणात जांभ्या खडकाच्या सपाट उघड्या पठारांना काय म्हणतात?
(अ) दरी (ब) खाडी (क) सडा (ड) घाट

30 मृदेची धूप थांबवण्यासाठी उतारावर कोणती पद्धत उपयुक्त आहे?
(अ) जंगलतोड (ब) उताराच्या दिशेने नांगरणी
(क) अति चराई (ड) समपातळी बांध

31 सह्याद्रीच्या जास्त पावसाच्या पश्चिम उतारावर कोणती वने आढळतात?
(अ) खारफुटी वने (ब) शुष्क पानझडी वने
(क) उष्ण कटिबंधीय सदाहरित वने (ड) काटेरी वने

32 साग, बांबू, ऐन हे वृक्ष प्रामुख्याने कोणत्या वनांत आढळतात?
(अ) आर्द्र पानझडी वने (ब) खारफुटी वने
(क) अल्पाइन वने (ड) काटेरी वने

33 सागाच्या उत्कृष्ट वनांसाठी प्रसिद्ध अल्लापल्ली कोणत्या जिल्ह्यात आहे?
(अ) नाशिक (ब) रायगड (क) सातारा (ड) गडचिरोली

34 पर्जन्यछायेच्या प्रदेशात प्रामुख्याने कोणती वने आढळतात?
(अ) सदाहरित वने (ब) काटेरी व झुडपी वने
(क) खारफुटी वने (ड) आर्द्र पानझडी वने

35 बाभूळ, बोर व निवडुंग ही वनस्पती कोणत्या परिस्थितीशी जुळवून घेतात?
(अ) अतिवृष्टी (ब) खारे पाणी (क) बर्फवृष्टी (ड) कमी पाऊस

36 खारफुटी (कांदळवने) प्रामुख्याने कोठे आढळतात?
(अ) मराठवाडा पठार (ब) कोकणातील खाड्या (क) सातपुडा शिखरे (ड) मेळघाट

37 खारफुटी वनांचे प्रमुख महत्त्व कोणते?
(अ) कापूस उत्पादन (ब) किनाऱ्याचे धूप व लाटांपासून संरक्षण
(क) बर्फ साठवण (ड) खनिज तेल निर्मिती

38 तिवर व कांदळ हे कोणत्या वनांतील वृक्ष आहेत?
(अ) शुष्क पानझडी वने (ब) खारफुटी वने (क) काटेरी वने (ड) सदाहरित वने

39 तेंदूपत्ता कोणत्या उद्योगासाठी वापरला जातो?
(अ) साखर उद्योग (ब) कागद उद्योग (क) सिमेंट उद्योग (ड) बिडी उद्योग

40 बांबू या वनउपजेचा प्रमुख औद्योगिक उपयोग कोणता?
(अ) साखर उद्योग (ब) बिडी उद्योग (क) वस्त्रांचे रंग (ड) कागद उद्योग

41 महाराष्ट्रात सर्वाधिक वनक्षेत्र असलेला जिल्हा कोणता?
(अ) लातूर (ब) मुंबई शहर (क) गडचिरोली (ड) सोलापूर

42 औषधी वनउपज 'हिरडा' कोणत्या परिसराशी विशेषतः संबंधित आहे?
(अ) सोलापूर (ब) भीमाशंकर (क) पंढरपूर (ड) लोणार

43 ताडोबा-अंधारी व्याघ्र प्रकल्प कोणत्या जिल्ह्यात आहे?
(अ) अमरावती (ब) कोल्हापूर (क) चंद्रपूर (ड) नाशिक

44 महाराष्ट्रातील सर्वात जुने राष्ट्रीय उद्यान कोणते?
(अ) संजय गांधी (ब) पेंच (क) ताडोबा (ड) चांदोली

45 मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प कोणत्या पर्वतरांगेत आहे?
(अ) सह्याद्री (ब) बालाघाट (क) अजिंठा (ड) सातपुडा

46 संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान कोठे आहे?
(अ) चंद्रपूर (ब) अमरावती (क) बोरिवली (मुंबई) (ड) सातारा

47 राज्यप्राणी शेकरूच्या संरक्षणासाठी प्रसिद्ध अभयारण्य कोणते?
(अ) नान्नज (ब) मयुरेश्वर (क) कर्नाळा (ड) भीमाशंकर

48 हंगामी रानफुलांसाठी प्रसिद्ध कास पठार कोणत्या जिल्ह्यात आहे?
(अ) पुणे (ब) रायगड (क) नाशिक (ड) सातारा

49 पश्चिम घाटाला UNESCO जागतिक वारसा स्थळाचा दर्जा कोणत्या वर्षी मिळाला?
(अ) 2016 (ब) 2002 (क) 2008 (ड) 2012

50 महाराष्ट्राचा राज्यवृक्ष कोणता?
(अ) पिंपळ (ब) वड (क) आंबा (ड) साग

51 महाराष्ट्राचे राज्यफूल कोणते?
(अ) कमळ (ब) गुलाब (क) झेंडू (ड) जारूळ (ताम्हण)

52 महाराष्ट्राचा राज्यपक्षी कोणता?
(अ) माळढोक (ब) मोर (क) हरियाल (ड) बुलबुल

53 महाराष्ट्राचे राज्य फुलपाखरू कोणते?
(अ) ब्लू मॉरमॉन (ब) कॉमन रोज (क) मोनार्क (ड) कॉमन टायगर

54 ज्वारी, कापूस, तूर ही पिके कोणत्या मृदेत प्रामुख्याने घेतली जातात?
(अ) काळी मृदा (ब) खारट मृदा (क) जांभी मृदा (ड) पर्वतीय मृदा

55 खालीलपैकी कोणती जोडी चुकीची आहे?
(अ) जांभी मृदा – मराठवाडा (ब) खारट मृदा – कोकण खाड्या
(क) काळी मृदा – दख्खन पठार (ड) तांबडी मृदा – पूर्व विदर्भ

56 खालीलपैकी कोणती जोडी बरोबर आहे?
(अ) खारफुटी वने – मेळघाट (ब) सदाहरित वने – सोलापूर
(क) सदाहरित वने – सह्याद्री पश्चिम उतार (ड) काटेरी वने – आंबोली

57 कोकणात तापमानातील दैनिक फरक कमी असण्याचे मुख्य कारण कोणते?
(अ) जास्त उंची (ब) समुद्राचे सान्निध्य
(क) वाळवंटी प्रदेश (ड) पर्जन्यछाया

9. उत्तरतालिका व थोडक्यात स्पष्टीकरण

1 – (अ) उष्ण कटिबंधीय मान्सून – राज्याचे हवामान उष्ण कटिबंधीय मान्सून प्रकारचे आहे.

2 – (अ) नैऋत्य मान्सून वारे – जून ते सप्टेंबरमध्ये नैऋत्य मान्सून वाऱ्यांपासून बहुतेक पाऊस पडतो.

3 – (ड) प्रतिरोध (पर्वतीय) पर्जन्य – बाष्पयुक्त वारे पर्वताला अडून वर चढतात व पाऊस पडतो – प्रतिरोध पर्जन्य.

4 – (अ) पर्जन्यछायेचा प्रदेश – वारे सह्याद्री ओलांडल्यावर कोरडे होतात, म्हणून पूर्व भाग पर्जन्यछायेत येतो.

5 – (अ) सोलापूर – सोलापूर हा कमी पावसाचा पर्जन्यछायेतील जिल्हा आहे.

6 – (अ) सम व दमट – समुद्राच्या सान्निध्यामुळे कोकणात तापमानातील फरक कमी असतो.

7 – (अ) विषम – समुद्रापासून दूर असल्याने उन्हाळा कडक व हिवाळा थंड असतो.

8 – (ड) वळवाचा पाऊस – मान्सूनपूर्व गडगडाटी सरींना वळवाचा पाऊस म्हणतात.

9 – (अ) परतीचा मान्सून – ऑक्टोबरमध्ये आकाश निरभ्र असल्याने दमट उष्णता जाणवते.

10 – (क) विदर्भ – चंद्रपूर, ब्रह्मपुरी, नागपूर येथे उन्हाळ्यात तापमान खूप वाढते.

11 – (ब) बंगालच्या उपसागराची शाखा – त्यामुळे पूर्व विदर्भात पाऊस पुन्हा वाढतो.

12 – (ब) आधी कमी होतो व नंतर पूर्व विदर्भाकडे पुन्हा वाढतो – पर्जन्यछायेत कमी, तर पूर्व विदर्भात पुन्हा अधिक पाऊस.

13 – (ब) आंबोली – आंबोली (सिंधुदुर्ग) हे सह्याद्रीतील अतिवृष्टीचे ठिकाण आहे.

14 – (ब) निसर्ग – निसर्ग चक्रीवादळ 3 जून 2020 रोजी अलिबागजवळ धडकले.

15 – (क) सुमारे 500 ते 700 मिमी – सह्याद्रीच्या पूर्वेकडील पर्जन्यछायेत पाऊस कमी असतो.

16 – (अ) रेगूर – काळ्या कापसाच्या मृदेला रेगूर म्हणतात.

17 – (ब) बेसाल्ट – दख्खन ट्रॅपच्या बेसाल्ट खडकाच्या झिजेतून काळी मृदा तयार होते.

18 – (क) कापूस – ओलावा धरून ठेवणारी काळी मृदा कापसासाठी उपयुक्त आहे.

19 – (अ) काळी मृदा – काळ्या मृदेत चिकणमातीचे प्रमाण जास्त असते.

20 – (ब) नायट्रोजन व फॉस्फरस – काळ्या मृदेत लोह, चुना, मॅग्नेशियम जास्त; नायट्रोजन व फॉस्फरस कमी.

21 – (अ) रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग – कोकणातील जास्त पावसाच्या भागात जांभी मृदा आढळते.

22 – (ब) निक्षालन – जास्त पावसामुळे पोषकद्रव्ये वाहून जातात – निक्षालन.

23 – (क) काजू – कोकणातील जांभ्या मृदेत आंबा, काजू, नारळ चांगले येतात.

24 – (ड) पूर्व विदर्भ – गडचिरोली, चंद्रपूर, भंडारा, गोंदिया येथे तांबडी मृदा आढळते.

25 – (क) लोहाची संयुगे – लोहाच्या ऑक्साइडमुळे मृदेला तांबडा रंग येतो.

26 – (ड) भात – जास्त पाऊस व तांबडी मृदा यामुळे पूर्व विदर्भात भातशेती होते.

27 – (अ) नद्यांच्या खोऱ्यांत – तापी, गोदावरी आदी नद्यांनी आणलेल्या गाळापासून ही मृदा बनते.

28 – (ब) खार जमीन – भरतीच्या पाण्यामुळे क्षार वाढलेल्या जमिनीला खार जमीन म्हणतात.

29 – (क) सडा – उदा. कोकणातील जांभ्या पठारांना सडा म्हणतात.

30 – (ड) समपातळी बांध – समपातळी बांधामुळे पाणी व माती अडते.

31 – (क) उष्ण कटिबंधीय सदाहरित वने – जास्त पावसामुळे दाट, वर्षभर हिरवी वने आढळतात.

32 – (अ) आर्द्र पानझडी वने – पूर्व विदर्भातील आर्द्र पानझडी वनांत साग, बांबू, ऐन आढळतात.

33 – (ड) गडचिरोली – अल्लापल्ली (गडचिरोली) सागवनासाठी प्रसिद्ध आहे.

34 – (ब) काटेरी व झुडपी वने – कमी पावसामुळे बाभूळ, बोर, निवडुंग अशी वनस्पती आढळते.

35 – (ड) कमी पाऊस – काटेरी वनस्पती कोरड्या हवामानात वाढतात.

36 – (ब) कोकणातील खाड्या – भरती-ओहोटीच्या खाऱ्या दलदलीत खारफुटी वाढते.

37 – (ब) किनाऱ्याचे धूप व लाटांपासून संरक्षण – खारफुटी किनारा स्थिर ठेवते व मत्स्य प्रजननास मदत करते.

38 – (ब) खारफुटी वने – तिवर, कांदळ या खारफुटी वनस्पती आहेत.

39 – (ड) बिडी उद्योग – तेंदूच्या पानांचा उपयोग बिडी तयार करण्यासाठी होतो.

40 – (ड) कागद उद्योग – बांबूपासून कागदाचा लगदा तयार होतो.

41 – (क) गडचिरोली – गडचिरोली जिल्ह्यात राज्यातील सर्वाधिक वनक्षेत्र आहे.

42 – (ब) भीमाशंकर – भीमाशंकर परिसरात हिरड्याची झाडे मोठ्या प्रमाणात आढळतात.

43 – (क) चंद्रपूर – ताडोबा-अंधारी व्याघ्र प्रकल्प चंद्रपूर जिल्ह्यात आहे.

44 – (क) ताडोबा – ताडोबा राष्ट्रीय उद्यान 1955 मध्ये स्थापन झाले.

45 – (ड) सातपुडा – मेळघाट (अमरावती) सातपुडा पर्वतरांगेत आहे.

46 – (क) बोरिवली (मुंबई) – हे उद्यान मुंबई उपनगरात बोरिवली येथे आहे.

47 – (ड) भीमाशंकर – भीमाशंकर अभयारण्य शेकरूसाठी प्रसिद्ध आहे.

48 – (ड) सातारा – कास पठार सातारा जिल्ह्यात आहे.

49 – (ड) 2012 – पश्चिम घाट 2012 मध्ये जागतिक वारसा यादीत समाविष्ट झाला.

50 – (क) आंबा – आंबा हा महाराष्ट्राचा राज्यवृक्ष आहे.

51 – (ड) जारूळ (ताम्हण) – जारूळ (ताम्हण) हे राज्यफूल आहे.

52 – (क) हरियाल – हरियाल (पिवळ्या पायांचे हिरवे कबूतर) हा राज्यपक्षी आहे.

53 – (अ) ब्लू मॉरमॉन – ब्लू मॉरमॉन हे राज्य फुलपाखरू आहे.

54 – (अ) काळी मृदा – दख्खन पठारावरील काळ्या मृदेत ही पिके घेतली जातात.

55 – (अ) जांभी मृदा – मराठवाडा – जांभी मृदा प्रामुख्याने कोकणात आढळते, मराठवाड्यात नव्हे.

56 – (क) सदाहरित वने – सह्याद्री पश्चिम उतार – जास्त पावसाच्या पश्चिम उतारावर सदाहरित वने आढळतात.

57 – (ब) समुद्राचे सान्निध्य – समुद्रामुळे तापमान नियंत्रित राहते, त्यामुळे हवामान सम असते.

नोट्स, PDF, TEST सिरीज साठी - Mpsckeeda हे ॲप डाउनलोड करा